

MAMADALYEV K.R., RISKULOVA K.D.

**BOSHLANG'ICH
SINFLARDA AXBOROT
TEKNOLOGIYALARI**

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предельных
выдач _____

--	--

ЎЗБЕКISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TALIM VAZIRLIGI

TOSHKENT VILOYATI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

MAMADALIEV K.R., RISKULOVA K.D.

**BOSHLANG'ICH
SINFLARDA AXBOROT
TEKNOLOGIYALARI**

Darslik

*Ta'lim yo'nalishi 5111700 - Boshlang'ich
ta'lim va sport-tarbiyaviy ish*

OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIV TALIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
AXBOROT RESURS MARKAZI

„Malik print co“
TOSHKENT – 2021

UO'K 373.3:004(075)
K BK 32.973.2022ya7
M 23

SO'Z BOSHI

Mamadaliyev, K.R., Riskulova, K.D.
Boshlang'ich sin larda axborot texnologiyalari [Matn]:
darslik /K.R. Mamadaliyev, K.D. Riskulova. -Toshkent: "Malik
print co'", 2021. - 272 b.

5111700 - Boshlang'ich ta'lim va sport-tarbiyaviy ish ta'lim yo'naltirishlari uchun tayyorlangan "Boshlang'ich sinflarda axborot texnologiyalari" nomli darslik hozirgi kunga qadar bir qator mualliflar tomonidan yaratilgan adabiyotlar, o'quv qo'llanmalar va xorijiy tajribalar asosida ishlab chiqilib, uning mazmuni modernizatsiyalashtirildi hamda loyihalandi.

Yangi avlod o'quv adabiyoti nafqat talabalarining qiziqishini oshiradi balki yetarlicha tayyorgarlikka ega bo'lmagan o'qituvchilarning kamchiliklarini ham bartaraf etishga yordam beradi.

Mas'ul muharrir:

Tojiyev M. – pedagogika fanlari doktori, professor.

Taqrizchilar:

Mallayev O.U. – Toshkent axborot texnologiyalari universiteti "Axborot texnologiyalari" kafedrasida dotsenti, texnika fanlari falsafa doktori (PhD).

Mardonov Sh.Q. – Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dekani, pedagogika fanlari doktori, professor.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021-yil 17-avgustidagi 356-sonli buyrug'iga asosan darslik sifatida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9943-7652-0-7

Jahonda o'qitish texnologiyalari, o'quv jarayonlarini loyihalash asosida ta'lim sohasini modernizatsiyalash, ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir etuvchi zamonaviy o'quv adabiyotlari va elektron darsliklarini yaratish tendensiyalariga muvofiq intellektual salohiyatni rivojlantirish amaliyotiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim va ilmfan rivojlangan Amerika, Angliya, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda fanlarni o'qitishning metodik tizimi va o'quv mashg'ulotlarini loyihalash hamda raqamli texnologiyalar asosida o'quv adabiyotlar mazmunini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamdagi tadqiqot ishlari olib borilmoqda.

Dunyo ta'lim tizimida zamonaviy pedagogik hamda axborot texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalangan holda, o'quv adabiyotlari va shu asosida o'quv mashg'ulotlari sifat va samaradorligini oshirish borasida yangilanib turadigan islohotlar jamiyatning barcha jabhalarida bo'lganidek, rivojlangan mamlakatlar oliy ta'limida ham ulkan islohotlar amalga oshirilmoqda. Bunda, zamonaviy o'quv adabiyotlarini, ayniqsa, elektron darsliklarni yaratish va ta'lim jarayoniga keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Respublikamiz ta'lim tizimida faoliyat olib borayotgan pedagog kadrlar o'z sohasini chuqur biladigan, ilg'or pedagogik va axborot texnologiyalarini egallagan, ularni tatbiq qila oladigan hamda shu yo'nalishda innovatsiyalarni yaratishga qodir bo'ladigan kadrlarni tayyorlashga e'tibor kuchaytirilgan. Ta'lim jarayonini ilg'or pedagogik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida yaratilgan zamonaviy darslik va o'quv adabiyotlari bilan ta'minlash muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 10-oktabrdagi "Oliy ta'lim muassasalarini o'quv adabiyotlari bilan ta'minlash to'g'risida"gi 816-son qarorida "Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'lim tizimi uchun o'quv adabiyotlarini yaratishga qo'yiladigan talablar"¹, ta'lim tizimining barcha sohalari uchun zamonaviy o'quv adabiyotlarini yaratish tamoyillari va ularni

¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 10-oktabrdagi "Oliy ta'lim muassasalarini o'quv adabiyotlar bilan ta'minlash to'g'risida"gi 816-son qarori.

tayyorlash mexanizmlari belgilab berilgan.

Ushbu darslikda bo'lg'usi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish, bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatbardoshligini taminlaydigan innovatsion pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan metodik bilim, ko'nikma va malakalar tizimini shakllantirishga yordam beradigan boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish jarayonida axborot texnologiyalardan foydalanish muammolari yoritilgan.

“Boshlang'ich sinflarda axborot texnologiyalari” fani boshlang'ich sinf o'qituvchisining innovatsion pedagogik faoliyati asosiy tushunchalari, tarkibi, mezonlarini bilishi, matematik ta'lim sohasida qo'llaniladigan texnologiyalarining ma'ruza asoslarini, o'ziga xos xususiyatlarini, darajalarini bilish va tasniflash, o'quvchilarning bilish faoliyatlarini tashkil etish va boshqarish yo'llarini, o'quvchilarga tabaqalashtirilgan, individual yondashishni, matematika o'qitishda moduli, muammoli ta'lim, didaktik — o'yinli, hamkorlikda o'qitish hamda an'anaviy ta'lim texnologiyalarini, loyihalari texnologiyalarni, o'qitishda yangi axborot texnologiyalari vositalaridan, multimedia texnologiyalaridan foydalanishni, o'quvchilarni kichik guruhlarda o'qitishni, ularning ijodiy izlanishlarini tashkil etishni, o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ishlashni tarkib topitirish usullarini egallashga o'rgatadi.

TA'LIM TEXNOLOGIYASINING TUZILISHI

Reja:

1. Ta'lim texnologiyasi — pedagogika tizimining tashkil etuvchisi.
2. Ta'lim texnologiyasining (qismlari bo'yicha) tuzilmasi.
3. Ta'lim texnologiyasining harakatlanuvchi tuzilmasi.
4. Ta'lim texnologiyasini loyihalash va ishlab chiqish tartibi

Tayanch tushunchalar: Texnologik yondashuv, ta'limni texnologiyalashtirish, texnologiya, ishlab chiqarish texnologiyasi, ta'lim texnologiyasi (TT), o'qitish texnologiyasi (O'T), Pedagogik texnologiya (PT), Pedagogik tizim (PT), o'qitish metodikasi (O'M), fan metodikasi (FM), kontse'siya (g'oya), shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, tizimli yondashuv, faoliyatli yondashuv, subbati yondashuv, muammoli ta'lim, hamkorlikdagi ta'lim, tizim, model, tuzilma, tarkib, element, harakatlanuvchi tuzilma, loyihalash, maqsadni belgilash, maqsad, vazifa, natija.

Tizim — o'zida yaxlit borliqlikni namoyon etib, bunda o'zaro bog'liq va o'zaro harakat qiluvchi qismlarning o'zgarmas tartibi uning ichki tuzilmasini yaratadi. Bu harakat qiluvchi tuzilma bo'lib, bunda faoliyat aniq maqsadlarga bog'liq bo'ladi.

Pedagogik tizim quyidagi tarkiblardan iborat:

- **Ta'lim beruvchi** - o'qituvchi, ishlab chiqarish ta'limi ustasi;
- **Ta'lim oluvchi** - talaba, o'quvchi, tinglovchi;
- **Ta'limiy maqsad** — bu ta'lim berishni biror narsaga intilishi;
- **Natija** — (1) ushbu davr ichidan chiqishda ta'lim oluvchini bilishi, uddalashi, qadrlashi zarur bo'lgan, ta'lim berishni biror narsaga kelishidir;

➤ (2) ta'lim jarayonini samarali borishini namoyon qilib, maqsadga erishish darajasini tavsiflaydi. Natija belgilangan maqsadga mos kelsa, qo'shish o'rgatish jarayoni tugallangan hisoblanadi;

➤ **O'quv axboroti mazmuni** — fan bo'yicha o'qitish mazmunini tashkil etuvchi, adabiyot matnlari va o'quv qo'llanmalar, lug'at va boshqa axborot manbalaridan iborat bo'ladi. O'quv dasturi asosida aniqlanadi va maqsadni belgilashdan kelib chiqib ta'lim

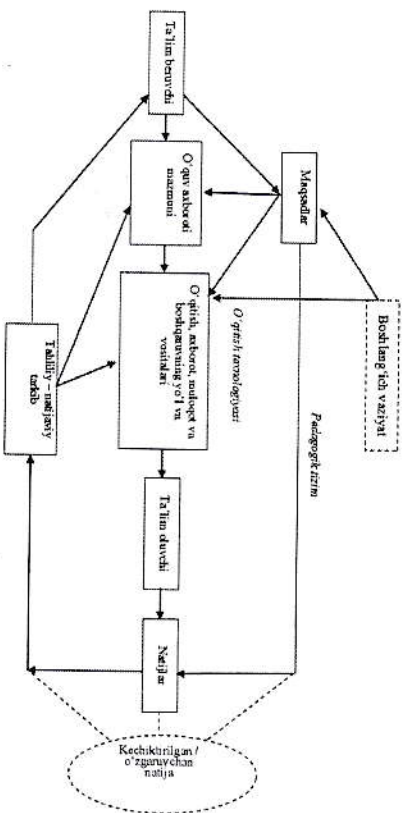
beruvchi tomonidan o'zgartirish kiritiladi;

➤ **Ta'lim texnologiyasi** – (1) o'qitish-usul, shakl va vositalar; (2) mulqot, (3) axborot va (4) boshqaruvning yo'l va vositalari;

➤ **Tahliliy-natijaviy tarkib** – ta'lim texnologiyasi bo'yicha olingan natijalar samaradorligini o'lchashning yo'l va vositalari.

Agar pedagogik tizimning tarkibiy tashkil etuvchilaridan bittasi ham bo'lmasa, unday holda ta'lim jarayonining o'zi ham bo'lmaydi, yoki u kuchsiz xususiyatga ega bo'ladi. Har qanday holatda ijobiy natija bo'lsa ham, u tasodifiy bo'lishi mumkin.

Pedagogik tizim tuzilmasi

Izoh:

1. "Boshlang'ich vaziyat" – ta'lim texnologiyasini loyihalashni boshlaguncha keng gamrovli axborotni olishdir, ya'ni:

Ta'lim oluvchilar, shu gatorda ularning:

- tayanch bilimlari (avval olgan bilimlar yig'indisi);
- o'quv – axborotli malakalar;
- o'qishni davom ettirish, kasbni egallash uchun kerakli o'quv mulqotli (o'zaro fikr almashuvi bilan bog'liq) malakalar;
- kasbiy muhim sifatlari;

➤ shaxsning ijtimoiy muhim ahamiyatga ega bo'lgan sifatlari; *O'quv – moddiy mamba*.

➤ o'quv materiallarining (kitoblar, qo'llanmalar, lug'atlar va boshqalar) mavjudligi;

➤ ta'lim berish vositalarining borligi va holati;

➤ jhozlangan xonalarning (ustaxona, tajriba o'tkazish xonalari va boshqalar) mavjudligi.

Boshlang'ich vaziyatni "aniqlash" maqsadni belgilash uchun muhim.

2. "Kechiktirilgan, o'zgaruvchan natija". Moddiy va mas'ul (masalan, ishlab chiqarish sharoitidagi) faoliyat ma'lum sohanning borliq qonuniyatlari bilan bog'liq. Shu bois ishlab chiqarish texnologiyalari texnologik tartibni qat'iy belgilanishi bilan xususiyatlanadi va shu bilan birga natijani belgilangan maqsadga mosligini doimo ta'minlaydi.

Vaholanki, ta'limiy faoliyat shaxsiy-subyektiv, hissiyotli xususiyatga ega bo'lib, ummulliflik, individual, ijodiy, tayyorgariksiz, ya'ni jarayonni o'zida yaratish tabiatida ta'lim berishga asoslanadi, ta'lim beruvchining psixologik-kasbiy xususiyatlari hamda ta'lim oluvchilarni ko'p qirrali shaxsiy xususiyatlari bilan ifodalanaadi. Shu bois, ta'lim texnologiyasida belgilangan tartibdan chetga chiqishga yo'l qo'yiladi, birgina va faqat shu texnologiyani amalga oshirishda subyekt tomonidan erishilgan ta'lim natijalari esa, kechiktirilgan, o'zgaruvchan xususiyatga ega bo'ladi. Shunday bo'lsa ham har qanday holatda ham erishilgan natija, bir oz o'racha ko'rsatkichga yaqin bo'ladi.

Ta'lim texnologiyasining tuzilmasi

Tuzilish (lot. structura – tuzilish, joylashish), tarkibiy qismlarning muayyan o'zaro aloqasi, o'zaro joylashuvi; bitor narsani tuzilishi.

Tuzilmaning qismlari – uning shartli bo'limmaydigan va qiyoslana oladigan qismlari.

Tuzilmaning tashkil etuvchilari – qismlar uchun ularni bir-lashtiruvchi nom.

Ta'lim texnologiyasi – tizimli toifa bo'lib, tuzilmaviy tashkil etuvchi va qismlari bo'lib, quyidagilar hisoblanadi:

1. Ta'limning yo'l va vositalari:

Ta'lim usullari; ta'lim shakllari; ta'limning yo'llari, texnikalari; ta'lim vositalari.